

محاكمه معلول ها، فراموشی علت ها

مسئله ارز و بحث های اخیر درباره جرم انگاری آن

علی مجتهدزاده

وکیل دادگستری

بشدت گرفتن تلاطم های بازارهای ارز و طلا دوباره شاهد هشدارهای رئیس قوه قضائیه برای برخی برخوردهای قضایی بودیم. آنچه رئیس قوه قضائیه درباره «برخورد قاطع و قانونی با مجرکان و اخلاگران بازار ارز» مطرح کرده، در نگاه نخست ممکن است واجد جذابیت سیاسی و اقناع افکار عمومی باشد؛ اما از منظر حقوقی و حکمرانی، این موضع نه تنها مسئله را حل نمی کند، بلکه خود بخشی از بازتولید مشکل است. نقد این نگاه، نه به معنای انکار وجود تخلف یا فساد، بلکه تأکید بر خطای بنیادی در تشخیص «مسئله» و «راه حل» است. نخست باید به یک تمایز کلیدی توجه کرد: تفاوت میان «مسئله سیاستی» و «جرم». نوسانات بازار ارز، افزایش قیمت ها و بی ثباتی اقتصادی، پدیده هایی هستند که در بستر تصمیمات کلان اقتصادی، سیاست های پولی و ارزی، ساختار بودجه ای، نظام بانکی، تحریم و فقدان شفافیت شکل می گیرند. این ها موضوعاتی از جنس سیاست گذاری عمومی اند، نه در وهله نخست، رفتارهای مجرمانه فردی. فروکاستن چنین پدیده ای به «اخلاگری چند فرد» از منظر حقوق عمومی، نوعی خطای تحلیلی است که پیامد آن، انتقال مسئولیت از نهادهای تصمیم گیر به اشخاص حاشیه ای است. حقوق کیفری، بنا بر اصول مسلم، «آخرین ابزار» (ultima ratio) حکمرانی است، نه نخستین واکنش. مداخله قضایی زمانی موجه است که با رفتار مجرمانه ای روشن، مشخص و قابل انتساب مواجه باشیم؛ نه آنکه از دستگاه قضا انتظار رود ناکارآمدی سیاست های اقتصادی را جبران کند. وقتی سیاست گذاری ارزی چندنرخه ای است، دسترسی ها نابرابر است، اطلاعات شفاف نیست و قواعد دالما تغییر می کند، ایجاد رانت و انگیزه برای سفته بازی امری قابل پیش بینی است. در چنین وضعی، بروز تخلف «استثنا» نیست، بلکه پیامد طبیعی بستر معیوب است. از همین رو، تأکید بر برخورد با افرادی که «در داخل یا خارج از دستگاه های اجرایی با اخلاگران همست می شوند» نیز اگر چه از منظر اخلاقی قابل فهم است، اما از نظر حقوقی مسئله را رازونه می کند. وقتی ساختار تصمیم گیری، خود مولد رانت است، همدستی و سوءاستفاده نه یک انحراف تصادفی، بلکه نتیجه منطقی همان ساختار است. تمرکز صرف بر مجازات افراد، بدون اصلاح بسترها، به معنای نادیده گرفتن رابطه علت و معلول است. تجربه تاریخی اقتصاد ایران نیز به روشنی گواه ناکارآمدی رویکرد پلیسی قضایی در مواجهه با بحران های ارزی است. در دهه های گذشته، در مقاطع مختلف افزایش قیمت ارز و سکه، شاهد بازداشت «دلالان»، بستن صراف های، تشکیل پرونده های ویژه و حتی صدور احکام سنگین بوده ایم. نتیجه چه

بود؟ آیا اعدام افرادی چون وحید مظلومین حتی برای سر سوزنی تأثیر عملی بر بازارهای سکه و ارز داشت؟ در تمام تجارب گذشته از برخورد های قضایی این چنین، بازار پس از دوره ای کوتاه از سرکوب ظاهری، مسیر خود را ادامه داد و قیمت ها به نقطه ای بالاتر بازگشتند. چرا؟ چون مسئله، اشخاص نبودند؛ بلکه سیاست ها و متغیرهای بنیادین اقتصاد بودند که تغییر نکردند. از منظر حقوق اساسی، این نوع قضازدگی در حکمرانی، پیامدهای خطرناکی دارد. نخست آنکه مرز وظایف قوا مخدوش می شود و دستگاه قضایی ناخواسته در جایگاه جبران کننده ناکارآمدی های اجرایی و تقنینی می نشیند. دوم آنکه اصل پیش بینی پذیری حقوقی آسیب می بیند؛ فعالان اقتصادی در فضایی مملو از تهدید کیفری، به جای تولید و سرمایه گذاری، به خروج سرمایه یا فعالیت های غیررسمی سوق داده می شوند. سوم آنکه اعتماد عمومی به عدالت کیفری تضعیف می شود؛ زیرا جامعه به درستی احساس می کند که «معلول ها» مجازات می شوند و «علت ها» دست نخورده باقی مانده اند. نگاه قضایی پلیسی، برخلاف ظاهر قاطعانه اش، نگاه مسئولانه ای نیست. مسئولیت پذیری واقعی آن است که ریشه های بحران به رسمیت شناخته شود: تحریم های اقتصادی، سیاست های ارزی ناپایدار، کسری مزمن بودجه، وابستگی به درآمدهای غیر قابل اتکا، ضعف حکمرانی پولی و فقدان اجماع در تصمیم گیری اقتصادی. تا زمانی که این عوامل اصلاح نشوند، بر برخورد قضایی صرفاً نقش مُسکن موقت ی دارد؛ آن هم با عوارض جانبی جدی برای حقوق، اقتصاد و اعتماد اجتماعی. در واقع در این فرایند خود دستگاه قضایی هم به دلیل بی اثر بودن برخورد هایش، ضربه خواهد خورد. مسیر درست حل مسئله، از دل تغییر رویکرد سیاستی می گذرد، نه تشدید برخورد کیفری. شفاف سازی، حذف رانت های ساختاری، تکنرخی کردن واقعی ارز، پاسخ گویی نهادهای تصمیم گیر و بازگشت به اصول حکمرانی خوب، ابزارهای مؤثرتر و پایدارترند. اتفاقاً کار درستی که دستگاه قضایی باید انجام دهد چیز دیگری است؛ تضمین آزادی و امنیت افراد برای نقد دلایل این وضعیت و آسیب شناسی بدون خط قرمز مسیری که منجر به شرایط کنونی شده است. چه اینکه در همین بازه چند ساله داشتیم افراد دلسوز زیادی را که رسیدن به این وضعیت را دقیقاً پیش بینی کرده و درباره آن هشدار داده بودند اما به دلیل همین هشدارها، مورد برخورد و حذف قرار گرفتند. حقوق کیفری می تواند در حاشیه این اصلاحات، نقش حمایتی و تکمیلی ایفا کند، نه آنکه به ابزار اصلی مدیریت اقتصاد بدل شود.

اقتصاد ایران، بیش از آنکه از «اخلاگران» آسیب دیده باشد، از خطاهای سیاستی رنج می برد. در واقع اخلاگران هم خود مولود اشتباهات سیاستی هستند و کسی منکر وجود آنها نیست. مسئله اینجاست؛ تا زمانی که این واقعیت پذیرفته نشود، تکرار چرخه برخورد، بازداشت و بی اثر ماندن نتایج، امری اجتناب ناپذیر خواهد بود؛ چرخه ای که نه به عدالت کمک می کند و نه به ثبات اقتصادی.

تیتریک

HEADLINE ONE

۲

تکس: Getty Images

بررسی اظهارات نخست وزیر اسرائیل در گفت وگو با فاکس نیوز

نتانیا هو: حمله نکنید

حمله نمی کنیم

محسن صالحی خواه

گزارشگر هم میهن

نخست وزیر اسرائیل که همچنان در سفر آمریکا به سر می برد، گفت وگویی با فاکس نیوز کرد که بخشی از اظهارات او بار دیگر، به موضوع ایران و تهدیداتی که معمولاً در قبال تهران به کار می گیرد اختصاص داشت. بنیامین نتانیا هو، در بخشی از مصاحبه اش با فاکس نیوز، ارسال پیامی به ولادیمیر پوتین، رئیس جمهور روسیه درباره جنگ با ایران را تأیید کرد. چند روز قبل رسانه انگلیسی امواج مدیا مدعی شده بود که اسرائیل از طریق یک دوست مشترک پیغامی به ایران فرستاده است که دنبال افزایش تنش نیست. همان زمان این موضوع مد نظر قرار گرفت که احتمالاً کشور مذکور روسیه است. پیامی که گفته می شود ایران هم از همان طریق به آن پاسخ داد. نتانیا هو در این مصاحبه ارسال پیام را تأیید کرد و گفت که به ولادیمیر پوتین پیام داده و اعلام کرده به دنبال جنگ مجدد با ایران نیست و از او خواسته این پیام را به ایران منتقل کند تا حمله ای انجام نشود. او در بخش دیگری از مصاحبه خود با فاکس نیوز به این موضوع نیز اشاره کرد که «ما به دنبال تشدید تنش ها نیستیم. امیدوارم که آن ها هم نباشند. اما اگر باشند، همه گزینه های روی میز است.»

نتانیا هو همچنین در این گفت وگو، اظهارات ترامپ درباره ایران را تکرار کرد. او با تأیید صحبت های روز دوشنبه ترامپ مبنی بر این که ایران برای احیای برنامه هسته ای خود از تأسیساتی که مورد حمله آمریکا و اسرائیل قرار گرفتند استفاده نمی کند و به دنبال تأسیسات جدید است، مدعی شد: «تأسیسات هسته ای فردو نابود و دیگر تأسیسات نابود شده اند و آن ها به دنبال تأسیسات جدید و در تلاش [برای احیای برنامه هسته ای] هستند. آن ها همچنین در پی بازسازی تأسیسات موشک های بالستیک خود هستند.» او سپس ادعا کرد که اسرائیل ایران را در هر دو موضوع هسته ای و بالستیک در جریان جنگ ۱۲ روزه عقب رانده است. نخست وزیر رژیم تل آویو همچنین در مورد برنامه هسته ای ایران هم صحبت های ترامپ را تکرار کرد و ادعا کرد که ایران باید بپذیرد غنی سازی نداشته باشد، مواد غنی شده را از ایران خارج کنند و بازرسی های آژانس را بپذیرند.

روایت آکسیوس از دیدار ترامپ و نتانیا هو

سایت آمریکایی آکسیوس دیروز به نقل از مقام آگاه نوشت که نتانیا هو در دیدار روز دوشنبه خود با ترامپ، احتمال اقدام نظامی علیه ایران را مطرح کرده اما طرفین نتوانستند بر سر هیچ گونه جزئیات یا برنامه زمانی به توافق برسند. بر اساس این گزارش، در این دیدار، نتانیا هو وضعیت برنامه هسته ای ایران را ۶ ماه پس از جنگ بررسی کرد و نگرانی های این رژیم درباره برنامه موشکی را به ترامپ ارائه داد. نتانیا هو همچنین تلاش های حزب الله برای بازسازی زرادخانه موشک های دوربرد خود در لبنان را مطرح کرد. اما یک مقام آمریکایی تصریح کرد که ترامپ و نتانیا هو درباره هیچ جدول زمانی مشخص، حدنصاب یا تفاهات دقیق درباره اقدامات نظامی آینده به توافق نرسیدند. بر اساس گزارش آکسیوس، برخی مقام های آمریکایی و اسرائیلی معتقدند محتمل ترین جرقه درگیری دوباره میان ایران و اسرائیل در کوتاه مدت، اشتباه محاسباتی است؛ یعنی زمانی که یکی از طرفین برای پیش دستی در برابر حمله احتمالی طرف مقابل اقدام کند. آکسیوس همچنین به این موضوع اشاره کرد که تا ماه سپتامبر پیام هایی میان عراقچی و استیو وینکاف تبادل می شده اما در حال حاضر گفت وگو و تبادل پیامی وجود ندارد. این موضوعی است که اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت امور خارجه ایران هم در نشست روز دوشنبه خود به آن اشاره کرد. او گفت کانال وجود دارد اما فعلاً نیازی به برقراری تماس نیست.

این مقام آمریکایی گفت اگر ایالات متحده گام های واقعی و قابل

راستی آزمایی ایران برای بازسازی برنامه هسته ای اش را مشاهده کند، احتمالاً ترامپ از «دور دوم» حملات حمایت خواهد کرد، اما «چالش اصلی بر سر توافق بر سر معنای دقیق بازسازی (برنامه هسته ای) خواهد بود.» که اشاره به تفاسیر دو طرف از این موضوع دارد و کار اسرائیل را سخت تر می کند و به ایران نیز بستگی دارد. به نوشته آکسیوس ادعاهای مکرر ترامپ مبنی بر اینکه برنامه هسته ای ایران توسط ایالات متحده نابود شده است، توجیه دستور حملات جدید یا چراغ سبز نشان دادن به نتانیا هو برای انجام این کار را دشوارتر می کند. بر اساس این گزارش نتانیا هو استدلال کرده است که حملات بیشتری برای جلوگیری از بازسازی توانمندی های تهران ممکن است لازم باشد. ترامپ پس از این دیدار گفت اگر ایران برای بازسازی برنامه هسته ای خود تلاش کند، ایالات متحده دوباره آن را نابود خواهد کرد. او همچنین خاطرنشان کرد که ترجیح می دهد با تهران به یک توافق هسته ای دست یابد.

نخست وزیر اسرائیل همچنین تلاش کرد تهدید موشکی ایران را برجسته تر کند، او مدعی شد: «اگر ایران به بمب هسته ای دست پیدا می کرد، آن را روی موشک های بالستیک خود نصب می کرد؛ موشک هایی که در نهایت به ایالات متحده می رسند. این امر جان هر شهروند آمریکایی را در معرض خطر قرار می داد.» نتانیا هو سپس به اقدامات مشترک و تجاوزکارانه اسرائیل و آمریکا اشاره کرد و مدعی شد: «اما اقدام کردیم و با هم عمل کردیم. ما وضعیت خاور میانه را تغییر دادیم.»

هر دو طرف به ترک جنگ نیاز دارند

فریدون مجلسی، دبیرمات پیشین ایران در واشنگتن در تحلیل اظهارات نتانیا هو فضای موجود به خبرنگار هم میهن گفت: «قضایی در شرایط پس از انقلاب در ایران شکل گرفت که سیاست هایی را هم به دنبال داشت. ایرانی ها همیشه نوعی سمیماتی و علاقه به مردم فلسطین نداشتند اما نه این که بخواهند همه چیز را در این مسیر قرار بدهند. ولی به نحوی با اتخاذ تصمیم هایی این شرایط شکل گرفت و خصومت میان دو طرف و همچنین ایران و آمریکا به عنوان حامی اسرائیل با گذر زمان بیشتر شد. اسرائیلی ها احساس کردند که با این سیاست ها و اقداماتی که طی سال ها در منطقه رخ می دهد، در حال محاصره شدن هستند و همیشه تهدید می کردند که این شرایط را تغییر می دهند. آنچه که اسرائیل می گفت و عمل می کرد، صدردصد به پشتوانه و اعتبار آمریکا بود. آنجا سرزمین کوچکی است و این تصور که به خاطر این کوچکی می شود اقداماتی انجام داد، نادرست بود. چون آمریکا و اسرائیل یکی هستند و قابل تفکیک نیستند. از رهگذر همین شرایط بود که بارخ دادن حمله ۷ اکتبر، اسرائیل وارد جنگی شد و به تهدیدهایی که فکر می کرد که در شمال و جنوب فرات از مرزها دارد، ضربه هایی زد. جنگی که به نظر می رسد آن ها می خواهند پایانی بر این پرونده ها باشد. موضوع فقط مربوط به ایران نیست. می شود آنچه در سوریه، لبنان، یمن و غزه در دو سال گذشته رخ داد را مرور کرد تا مشخص شود در منطقه چه اتفاقاتی رخ داد.»

او اضافه کرد: «در نهایت آن ها هم به پایان دادن این جنگ نیاز دارند. ایران هم به پایان این جنگ احتیاج دارد. در جریان این درگیری ها و طی این سال ها، ایران از جهان دور و از کشورهای منطقه عقب افتاد. در حالی که قبلاً وضعیت کاملاً برعکس بود. در چنین شرایطی با توجه به هزینه هایی که وجود دارد، طرف مقابل هم در عین حال مایل است به تفاهمی برسد. به این موضوع توجه کنید که ترامپ سیاستمدار نیست. فردرکی است که از گوشه وینگ های نمایشی و از خیابان میلیاردر شده و به اعتبار جایگاهش، اعتماد به نفس دارد، ولی حرف هایش را رک می زند. آن دفعه هم هشدارهایی داد و عمل کرد. الان هم تهدید می کند و حرف تازه ای نزده است. باز هم اعلان جنگ کردند و باید به این موضوع توجه کنیم که ما دو کشور در حال تخصص هستیم. نباید توقع حرف های دوستانه و مسالمت آمیز داشته باشیم.

گروه خبر: با سرایت اعتراضات روزهای اخیر به چند دانشگاه و انتشار

اخباری مبنی بر رفتار نادرست نیروهای حراست، خبری مبنی بر تغییر مدیران حراست دانشگاه های تهران، الزهرا، صنعتی شریف و علم و صنعت نیز منتشر شد. **علی احمدنیا، سرپرست امور اطلاع رسانی دولت** در حساب توئیتری خود نوشت: «مدیرکل حراست دانشگاه های الزهرا، شریف و علم و صنعت به سبب بدرفتاری مسبوق به سابقه با دانشجویان و ناتوانی در برخورد صحیح با اعتراضات دانشجویی در روزهای اخیر، برکنار شدند. در دولت احترام و شنیدن صدای جامعه علمی و دانشگاهی در عمل مهم ترین راهبرد مورد تأکید رئیس جمهور است.» اما در خبری که ایرنا به نقل از وزارت علوم منتشر کرد، آمده بود: «این اقدام مبتنی بر چرخه های معمول بهسازی مدیریتی است که هدف آن افزایش کارآمدی، چابکی و هم افزایی در صیانت از جامعه علمی است.» در میان چهار دانشگاهی که خبر برکناری و تغییر مدیر حراست شان منتشر شد، سه دانشگاه علم و صنعت، شریف و تهران صحنه اعتراضات دانشجویی بودند.

رخدادهای روز ۹ دی

بر اساس گزارش خبرگزاری فارس، روز ۹ دی جمعیتی در دانشگاه های شریف، تهران، امیرکبیر، علم و صنعت و علم و فرهنگ برگزار شد که از لحاظ تعداد افراد شرکت کننده، متفاوت بودند. در جریان این تجمعات، چند دانشجوی تهران نیز بازداشت شدند و در شبکه های اجتماعی نیز از یک دانشجوی دانشگاه شریف به نام ابوالفضل مروتی به عنوان دانشجوی بازداشتی نام برده شد که او بازداشت خود را تکذیب کرد. اما بازداشت دانشجویان دانشگاه تهران رخ داده بود. ظهر دیروز، محمدرضا تقی دخت، معاون اجرایی حوزه ریاست دانشگاه تهران در مصاحبه با ایسنا گفت: «با پیگیری های صورت گرفته توسط رئیس دانشگاه تهران، تمامی دانشجویان بازداشتی تجمع روز گذشته دانشگاه تا نیمه شب گذشته آزاد شدند. در واقع چهار دانشجوی این دانشگاه بازداشت شده بودند که کلیه دانشجویان بازداشتی دانشگاه نیمه شب گذشته آزاد شدند. در حال حاضر دانشگاه تهران هیچ دانشجوی بازداشتی ندارد.» پیش از این نام هفت دانشجوی به عنوان بازداشتی های اعتراضات روز سمنبیه منتشر شده بود. خبرنگاری

بررسی تجمعاتی که سه شنبه در چند دانشگاه رخ داد

تغییر ۴ مدیر حراست و آزادی دانشجویان بازداشتی

تسنیم نیز درباره این رخدادها نوشت: «دانشجویان دانشگاه تهران در تجمع امروز خود با سر دادن شعارهایی از جمله «اعتراض حق ماست انسجام راه ماست» و «اما باهمیم همیشه، تهران دمشق نمیشه» اعلام کردند که صدای اعتراض مردم باید توسط دولت شنیده شود و دولت نیز تصمیمات فوری و مناسبی برای رفع دغدغه مردم بگیرد. دانشجویان همچنین اظهارات مقامات آمریکایی و صهیونیستی در دامن زدن به اغتشاش در کشور را موضوعی مهم اعلام کرده و تصریح کردند: اغتشاش خواست اسرائیل و آمریکا است و مردم با هوشیاری مراقب هستند تا اعتراضات آنها فضا را برای عملیات روانی دشمن فراهم نکند. مشابه چنین تجمعاتی در دانشگاه های شریف، امیرکبیر، علم و صنعت نیز برگزار شد. در این راستا، برخی از دانشجویان دانشگاه های خواجه نصیرالدین طوسی و شهید بهشتی که طی هفته های گذشته به موضوعات صنفی مانند غذا و سرویس ایاب و ذهاب اعتراض داشتند هم با سر دادن شعارهایی، خواستار حل مشکلات خود شدند. برخی از دانشجویان در تجمعات این دانشگاه ها، تلاش کردند با سردادن شعارهای ساختارشکنانه ای اعتراضات قانونی را به حاشیه ببرند که با هوشیاری سایر دانشجویان به هدف خود نرسیدند.»

درگیری مقابل فرمانداری فسا

روز چهارشنبه، در فسا واقع در استان فارس هم وقایعی رخ داد. ابتدا تصاویری از شلیک یک مأمور نیروی انتظامی با سلاح ساچمه زنی در خیابان منتشر و سپس خبری مبنی بر کشته شدن یک نوجوان منتشر و سپس تکذیب شد. بعد از آن بود که فیلمی از حمله به فرمانداری فسا نیز در شبکه های اجتماعی مورد توجه قرار گرفت. خبرنگاری مهر در گزارشی راجع به وقایع فسا نوشت: «صبح چهارشنبه جمعی از مردم شهر فسا در اعتراض به وضعیت اقتصادی دست به تجمع اعتراضی زدند که در این حین جمعیتی حدود ۲۰ نفر با سر دادن شعارهای ساختارشکنانه به فرمانداری این شهر حمله کردند.» بر اساس اعلام رئیس دادگستری و فرماندار فسا، هیچ کس در جریان این درگیری کشته نشد و چند نفر از مردم و مأموران انتظامی مجروح شدند. به گفته حامد استوار، رئیس دادگستری فسا ۴ نفر از حمله کنندگان به فرمانداری بازداشت شدند.